

অসম সাহিত্য সভা

চতুৰ্বিংশ অধিবেশন

ৰঙিয়া

আলোচনা চক্ৰৰ সভাপতিৰ

— :: অতিভাষণ :: —

তাং ১১-২-৭৩ ইং

সভাপতি,
শ্ৰী ছগনলাল জৈন
গুৱাহাটী।

ভাৰতীয় সাহিত্য

অসম সাহিত্য সভাৰ চতুৰ্বিংশ অধিবেশন উপলক্ষত আয়োজিত

আলোচনা

সমস্যা

সমস্যা

১৯৬৭-৬৮

১৯৬৭

১৯৬৭

১৯৬৭

অসম সাহিত্য সভাৰ চতুৰ্বিংশ অধিবেশন উপলক্ষত আয়োজিত আলোচনা চক্ৰৰ উদ্বোধক পৰম শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীদিৱাকৰ গোস্বামী দেৱ, ইয়াত সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰিবলৈ আমন্ত্ৰিত হৈ অহা স্বৰ্গীৰুন্দ, উপস্থিত সাহিত্য-সেৱী আৰু সাহিত্যপ্ৰেমী বন্ধুসকল, তথা অসম সাহিত্য সভাৰ অনুৰাগী শ্ৰদ্ধেয় ৰাইজ!

আপোনালোকলৈ জয়জয়তে মই মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ—আজিৰ আলোচনা চক্ৰৰ সভাপতি ৰূপে এই সভাৰ্জনক ইয়াত উপস্থিত হোৱাৰ সুযোগ দিয়াৰ বাবে। এনেহে বিজ্ঞ, শিক্ষিত, উচ্চ স্থাপৰ শ্ৰোতাগণৰ মাজত বহিবলৈ পোৱাই সৌভাগ্যৰ কথা। তেনে সভা এখনৰ সভাপতিত্ব কৰিবলৈ যোৱাটো মোৰ পক্ষে কষ্টকাৰ বাহিৰে অইন কি হ'ব পাৰে? কিন্তু দেখিছোঁ, আপোনালোকৰ মাজেৰেই মোক সেই ধৃষ্টতা কৰিবলৈ বাধ্য কৰিছে। সেই মৰমৰ ওপৰতে পাবসা কৰি মই এই গুৰু দায়িত্ব বহন কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিছোঁ— আপোনালোকৰ সম্পূৰ্ণ সহায়-সহযোগ পাম বুলি আশা কৰি।

আমাৰ আলোচনাৰ বিষয় হৈছে—“বৰ্তমান সমাজ ব্যৱস্থাত সাহিত্যিকৰ ভূমিকা।” মোৰ বোধেৰে সমাজ ব্যৱস্থাত সাহিত্যিকৰ ‘স্থান’ হ'ব পাৰে, ‘ভূমিকা’ নহয়। সমাজ গঠনতহে তেওঁৰ ভূমিকা থাকিব পাৰে। সি যিকি নহওক, আমাৰ আলোচ্য বিষয়ত এই দুয়োটা অৰ্থকে আমি

আলোচনা চক্ৰৰ সভাপতি হোৱা হেতুকে মই পোণপটীয়াকৈ চক্ৰৰ ভিতৰলৈ সোমাব নোখোজোঁ। কেৱলমাত্ৰ এই চক্ৰৰ পৰিধি নিৰ্দেশ কৰি দিয়াটোহে মই মোৰ কৰ্ত্তব্য বুলি ভাবোঁ—আলোচনাৰ কাম অংশ-গ্ৰহণকাৰী বিদ্বান সাহিত্যিক সকলৰ বাবে এৰি দি।

“বৰ্ত্তমান সমাজ ব্যৱস্থাত সাহিত্যিকৰ ভূমিকা”—এই বিষয়ে আলোচনা কৰা হব। প্ৰথমে আমি ভাবি চাওঁ—এই বৰ্ত্তমানটো নো কি জগত জুৰি তোলপাৰ লগোৱা এই বৰ্ত্তমানটোৰ নিজা অস্তিত্ব কিমান ক্ষণিক, কেতিয়াবা ভাবি চাইছে নে?

দৰাচলতে অতীত আৰু ভবিষ্যৎৰে অস্তিত্ব আছে—অস্তিত্ব, অসীম আৰু অনন্ত। এই দুটাৰ মাজৰ সন্ধিক্ষণটোই হৈছে ছলাহী বৰ্ত্তমান—যি বিৰাট আড়ম্বৰপূৰ্ণ হলেও কেতিয়াও দেখা নিদিয়ে, কেতিয়াও ধৰা নিদিয়ে। নিতৌ অসংখ্য সময়-কণিকা ভবিষ্যৎৰ গহ্বৰৰ পৰা ওলাই ক্ষণেকৰ বাবে ‘বৰ্ত্তমান’ ৰূপে ভূমুকি মাৰি অতীতত লীন হৈ যাব ধৰিছে। আমি আমাৰ দৰ্কাৰ অনুযায়ী অতীতত মাৰ যোৱা ক্ষণ কেতবোৰকে বৰ্ত্তমানৰ আখ্যা দিওঁহঁক। এই বৰ্ত্তমানৰ কোনো নিৰ্দ্ধাৰিত সীমা নাই, জোখকাঠি নাই। যতে মন যায় আমি অতীতৰ পথাৰত বৰ্ত্তমানৰ খুঁটি পুতিব পাৰোঁ।

গতিকে বৰ্ত্তমান সমাজৰ আঁতি-গুৰি বিচাৰি আমি সহজে একশ-ডেৰশ বছৰ পিছুৱায়ে যাব পাৰোঁ। কিন্তু আমাৰ আজিৰ আলোচনাৰ বাবে বৰ্ত্তমানটোক ভাৰত-স্বাধীনতা বা দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ৰ সফালে যাবলৈ নিদিয়াটোৱেই ভাল হব বুলি মই ভাবোঁ।

এতিয়া এই সময়ছোৱাৰ সমাজ ব্যৱস্থা বুলিলে আমি কি বুজোঁ? এই বিষয়ে অল্প চিন্তা কৰা যাওক।

বহুল অৰ্থত ‘সমাজ’ শব্দটোৰ অৰ্থ হৈছে—সম্পূৰ্ণ মানৱ সমাজ। ইয়াৰ ঠেক অৰ্থ এটাও আছে। তেতিয়া ই ভাৰতীয় জনসমাজ বা অস-

মানুহৰ মন আৰু চিন্তাৰ দৰে সমাজো গতিশীল, পৰিবৰ্ত্তনশীল। গতিশীলতাই জীৱন্ত সমাজৰ লক্ষণ। অৱশ্যে বিভিন্ন সময়ত এই গতিৰ বেগ কম-বেচি হয়। বৰ্ত্তমান সমাজে অতি ক্ষিপ্ৰ গতিৰে নিজৰ ৰূপ সলাইছে; অতি বেগেৰে ই পৰিবৰ্ত্তনৰ পথত আগবাঢ়ি গৈছে। অতীতত যেনিবা এই গতিৰ প্ৰতীক আছিল গৰুগাড়ী; এতিয়া তাৰ প্ৰতীক হৈছে ব’কেট বিমান। আৰু সেই কাৰণেই বৰ্ত্তমান যুগক পৰিবৰ্ত্তনৰ যুগ—বিপ্লৱৰ যুগ বুলি অভিহিত কৰা হয়। কি সামাজিক, কি ৰাজনৈতিক, কি অৰ্থ-নৈতিক আৰু কি ধাৰ্ম্মিক—জীৱনৰ সকলো ক্ষেত্ৰতে আজি এক বিৰাট পৰিবৰ্ত্তনে দেখা দিছে, এক অভূতপূৰ্ব বিপ্লৱৰ সূচনা হৈছে।

ইয়াৰ কাৰণ কি? এই যুগত Science আৰু Technology ৰ ততাত্মক উন্নতি—বিজ্ঞান আৰু কাৰীকৰী বিজ্ঞানৰ জীৱনৰ সকলো ক্ষেত্ৰতে সম্প্ৰসাৰণ। ইয়াৰ ফলত আমাৰ সমাজ-ব্যৱস্থা, চিন্তাধাৰা, মূল্যবোধ, কৰ্মপদ্ধতি আদি অতি দ্ৰুত গতিৰে নতুন ৰূপ—নতুন গঢ় লব ধৰিছে। আজিৰ মানুহে মুক্ত জীৱন—মুক্ত পৰিবেশ বিচাৰে। কোনো বাধাকে সি মানিবলৈ প্ৰস্তুত নহয়। সি সকলোৰে লগত সমতা আৰু সকলো ধৰণৰ সুখ-সুবিধাও পাব খোজে। কিন্তু বৰ্ত্তমানৰ সমাজ-ব্যৱস্থাই তাক সেইখিনি দিব নোৱাৰে। যিখিনি দিয়ে সেইখিনি কেতিয়াবা সি বিচৰা জোখাৰে নহয়—কেতিয়াবা আকৌ সি বিচৰা ধৰণৰ নহয়! গতিকে সমাজত কেউপিনে এটা অসন্তুষ্টিৰ ভাব, এটা নিৰাশাৰ ভাব দেখা যায়। সেই কাৰণেই সমাজৰ বৰ্ত্তমান ব্যৱস্থা আৰু অৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে মানুহৰ মনত ইমান বিক্ষোভ—এনে বিদ্ৰোহ।

মানুহে গঢ়া সামাজিক ব্যৱস্থাসমূহে তাৰ মন আৰু আশা-আকাংক্ষাৰ লগত খোজ মিলাই অগ্ৰসৰ হব পৰা নাই। ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি, সমাজনীতি বা জীৱনৰ অন্যান্য বিধিবি্যৱস্থা সমূহ মানুহৰ কল্পনা আৰু আদৰ্শতকৈ এতিয়াও বহুত পিছপৰা। আৰু এইবোৰ যে কেতিয়াবা তাৰ

মনোনুৰূপ হ'ব পাৰিব, তাৰো আশা কম। কিয়নো গধুৰ সমাজ-ব্যৱস্থাই মানুহৰ পাতল মনৰ লগত কেতিয়াও ফেৰ মাৰিব নোৱাৰে। গতিকে অসন্তুষ্টি মানুহৰ চিৰলগৰী হৈয়ে ব'ব আৰু ইয়াৰ মাজেদিয়ে, অথবা ইয়াক আলম কৰি লৈয়ে সি নিজৰ বিকাশ সাধন কৰিব লাগিব। সমাজ-ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি এই অসন্তুষ্টিয়েই জানো তাৰ কৰ্ম-প্ৰেৰণাৰ উৎস নহয়?

এই সমাজ-ব্যৱস্থাৰ ওপৰত বিশেষভাবে প্ৰভাৱ পেলোৱা বৰ্ত্তমান সামাজিক অনুষ্ঠান আৰু চিন্তাধাৰা কেইটিমানৰ বিষয়েও দু-আমাৰ কোৱাৰ দৰ্কাৰ আছে।

মানুহে আজি ৰাজনীতিক একেবাৰে বাদ দি চলিব নোৱাৰে। জীৱনৰ প্ৰত্যেক কামতে, প্ৰত্যেক ক্ষেত্ৰতে ইয়াৰ দখল আছে। আমি কিমান চাউল খাব লাগে, কেতিয়া পঢ়া আৰম্ভ কৰিব লাগে, কি ভাষাৰ মাধ্যমত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব লাগে, কেতিয়া বিয়া কৰাব লাগে, কিমান সন্তান উপজাব লাগে, কিমান ধন উপাৰ্জন কৰিব লাগে, কিমান সম্পত্তি ৰাখিব লাগে ইত্যাদি জীৱনৰ সকলো কাম আৰু সকলো দিশ ৰাজনীতিৰ দ্বাৰা পৰিচালিত শাসনতন্ত্ৰইহে নিয়ন্ত্ৰণ কৰে। গতিকে এনেহেন সৰ্বব্যাপী সৰ্বশক্তি সম্পন্ন অনুষ্ঠান এটাৰ প্ৰতি আজিৰ মানুহে উদাসীন হৈ থাকে কেনেকৈ? সেই কাৰণে ৰাজনৈতিক শাসনতন্ত্ৰৰ ৰূপ, অধিকাৰ, কৰ্ত্তব্য আদি নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাত সি সক্ৰিয় ভূমিকা লয়, আৰু লব খোজে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপেই বিভিন্ন দেশত বিভিন্ন ধৰণৰ শাসনতন্ত্ৰৰ উদ্ভৱ হৈছে।

আধুনিক যুগ বিপ্লৱ, বিজ্ঞান, যান্ত্ৰিকতা, পৰিবৰ্ত্তন আৰু অসন্তুষ্টিৰ যুগ হোৱাৰ লগে লগে, ই জনসাধাৰণৰো যুগ। সেইকাৰণেই গণতান্ত্ৰিক বা সমাজতান্ত্ৰিক শাসন-ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি ইয়াৰ ইমান আগ্ৰহ! আমাৰ দেশতো গণতান্ত্ৰিক শাসনপদ্ধতিয়ে চলিছে, যাব লক্ষ্য দেশত সমাজবাদ স্থাপন কৰা। এইটো সঁচা যে, সমাজগত আৰু পৰিস্থিতিগত কিছুমান

দুৰ্বলতাৰ কাৰণে বৰ্ত্তমান শাসনতন্ত্ৰয়ো এই দেশৰ বাইজৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা পূৰণ কৰিব পৰা নাই। 'গৰিবী', 'বেকাৰী' আদি সমস্যাবোৰ এতিয়াও আগৰ দৰেই আছে; আৰুও বহু নতুন নতুন সমস্যাৰ উদ্ভৱ হৈছে।

বৰ্ত্তমান সমাজ-ব্যৱস্থাক বিজ্ঞান আৰু টেকনোল'জিয়ে বাৰুকৈ প্ৰভাৱান্বিত কৰিছে। আমাৰ ভৌতিক আৰু আৰ্থিক উন্নতিত বিজ্ঞানে যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছে, ইয়াত কোনো সন্দেহ নাই। এই যুগৰ বাস্তৱ-বাদী, প্ৰয়োজনধৰ্মী, বৌদ্ধিক-দৃষ্টি বা সংস্কৃতি এই বিজ্ঞানৰেই অৱদান। এই নতুন সংস্কৃতিৰ মূল ভেটি হৈছে যুগৰ এই প্ৰতীতি, এই আস্থা—যে আমাৰ সকলো সমস্যাৰ সমাধান বিজ্ঞান আৰু কাৰিকৰী জ্ঞানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। অৱশ্যে আমাৰ সমস্যা যদি কেৱল ভৌতিক আৰু আৰ্থিকেই হয়, তেনেহলে বিজ্ঞানৰ এই দাবী সম্পূৰ্ণ মিছা নহয়।

কিন্তু এটা প্ৰশ্ন হয়—কেৱল ভৌতিক সুখ-সুবিধা প্ৰাপ্ত কৰাই জানো আমাৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য? আৰ্থিক প্ৰক্ৰিয়াৰ বাহিৰে জানো জীৱনৰ আৰু কোনো সাৰ্থকতা নাই?

বৰ্ত্তমান যুগত কেৱল ধন-ধান আৰু সুবিধা অৰ্জন কৰি সুখ-শান্তিৰ সপোন দেখা মানৱ-সমাজৰ অৱস্থা বা দুৰৱস্থালৈ চালেই এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ আহি পৰে। আধুনিক বিজ্ঞানৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত আজিৰ উদ্যোগিক যান্ত্ৰিকতাই মানুহক সকলো ক্ষেত্ৰতে যন্ত্ৰ আৰু মেছিনত পৰিণত কৰি তুলিছে। মানুহৰ নিজস্ব ব্যক্তিত্ব আৰু চেতনাশক্তিও লাহে লাহে মোপ পাই যাব ধৰিছে।

আধুনিক যুগৰ তিনি গৰাকী মনীষীৰ যুগান্তকাৰী ভাবধাৰাই মানুহক এই নতুন পথত আগবাঢ়ি যাবলৈ প্ৰেৰণা যোগালে। সেই মনীষীসকল হল—ডাৰৱিন, ফ্ৰাইড আৰু কাম'ৰ্কা'।

ডাবরিনে কলে—মানুহ বান্দবৰ বংশধৰ। সি দেৱত্বৰ উত্তৰাধিকাৰী নহয়, পশুত্বৰে উত্তৰাধিকাৰী। ফ্রাইডে কলে—যোনস্পৃহাই মানুহৰ ঘাই স্পৃহা—কৰ্ম প্ৰেৰণাৰ প্ৰধান উৎস। তেওঁ আৰু কলে যে, মানুহৰ প্ৰকৃত মুক্তিদাতা হৈছে বিজ্ঞান; ধৰ্ম্ম বৈজ্ঞানিক প্ৰগতিৰ পথত হেঙাৰ স্বৰূপহে। কাল মাক্স'ৰ মত হল—গণবিপ্লৱৰ দ্বাৰা উৎপাদনৰ সকলো সমল পুঁজিপতিৰ হাতৰ পৰা কাঢ়ি লৈ এটা শ্ৰেণীহীন সমাজ গঠন কৰিব পাৰিলেই মানৱ-সমাজৰ সকলো সমস্যাৰ অন্ত পৰিব। মাক্স'বাদৰ মতে সমাজত শ্ৰেণী-সংঘৰ্ষ অৱশ্যন্তাৱী আৰু এই সংঘৰ্ষত পুঁজিপতিৰ ধ্বংসও অনিবাৰ্য্য।

এনেবোৰ বৈপ্লৱিক চিন্তাধাৰাৰ ফলত জীৱনৰ প্ৰতি মানুহে এটা নতুন দৃষ্টিভঙ্গী গ্ৰহণ কৰিলে। ঈশ্বৰ, কৰ্মফল, ধৰ্ম্ম, স্বৰ্গ, নৰক, পাপ, পুণ্য, আত্মা—আনকি পাৰম্পৰিক নৈতিক মূল্য বিলাকতো আধুনিক মানুহৰ আস্থা নাইকিয়া হ'ল বা ক্ৰমে ক্ষীণ হৈ যাব ধৰিলে। গতিকে শৰীৰধৰ্ম্মী এই বৈজ্ঞানিক যুগৰ আধুনিক মানুহে ভালকৈ খোৱা-বোৱা, থকা-মেলা আৰু যোন-স্পৃহা পূৰ্ণ কৰাৰ সুবিধা সংগ্ৰহ কৰাতেই জীৱনৰ সাৰ্থকতা বুলি মানি লৈছে।

বিজ্ঞান নীতি-অনীতিৰ প্ৰতি নিৰপেক্ষ। সেইদৰে মানুহেও আজি কোনো কাম কৰোঁতে নৈতিকতাৰ কথা বৰকৈ নাভাবে। কাম্য ভৌতিক লক্ষ্য পূৰ্ণ হলেই হ'ল; তাৰ বাবে কেনে উপায় অৱলম্বন কৰা হৈছে সেইটো কোনেও নাচায়। সেই কাৰণে শ্ৰেণীহীন সমাজ ব্যৱস্থা বা কোনো বিশেষ ৰাজনৈতিক মতবাদ প্ৰতিষ্ঠাৰ নামতো আজি অলেখ মানুহৰ হত্যা আৰু নৃশংস যুদ্ধ সংঘটিত হোৱা আমি দেখিছোঁ। ভিয়েতনামৰ ঘটনাৱলীবোৰ ইয়াৰ আটাইতকৈ নতুন প্ৰমাণ।

এনে ধৰণৰ সামাজিক ব্যৱস্থা আৰু চিন্তাধাৰাৰ ফলস্বৰূপে মানুহৰ ভিতৰখন একেবাৰে দুৰ্বল, খণ্ডিত, নিৰাশ আৰু কুণ্ঠিত হৈ পৰিছে—যদিও দেখাত সি অতি বদ্বিমান আৰু শক্তিশালী। আজি মানুহে নিজৰ

প্ৰতিষ্ঠিত আৰু আৰ্থিক ক্ষেত্ৰত অতি সমৃদ্ধ আমেৰিকাৰ জীৱনৰ ফালে চকু দিলেই এই তথ্যৰ সত্যাসত্য ওলাই পৰে। তাৰ ভিতৰুৱা জীৱন তেনেই ছিন্ন-ভিন্ন। ব্যক্তি-স্বাধীনতাৰ নামত তাত অবাধে চলি থকা বৰ্কৰতা, কামুকতা আৰু অন্যান্য কুকচিপূৰ্ণ অপকৰ্ম্মই কি প্ৰমাণ কৰে? ধন-সম্পত্তি আৰু আধুনিক সুখ-সুবিধাত সম্পন্ন আমেৰিকাত প্ৰকৃত 'সুখ-শান্তি' নাই কিয়? কিয় তাৰ ডেকা-ডেকেৰী সকলে 'বিটেল' আৰু 'হিগ্লী' হৈ শান্তিৰ সমিধানত অনাই-বনাই ঘূৰিফুৰিব লগা হৈছে?

চীন, ৰুচ বা বৈজ্ঞানিক যান্ত্ৰিকতাৰ ফলত সমৃদ্ধ হোৱা পৃথিৱীৰ যি কোনো দেশৰে অৱস্থা প্ৰায়-এনেকুৱাই। তাতো মানুহৰ জীৱন অধিক পুৰুষ আৰু মধুৰ নহয়; তাতো নৈতিক ফালৰ পৰা মানুহ আগতকৈ অধিক শ্ৰেষ্ঠ হব পৰা নাই; তাতো বিদ্বেষ, ঘৃণা, হিংসা, বিষাদ, নিৰাশা কুণ্ঠা আদিৰ আধাৰ জীৱনত কমা নাই।

বিজ্ঞানে দেশ-কালৰ ব্যৱধান কমাই দিছে সঁচা, কিন্তু মানুহক মানুহৰ ওচৰ চপাব পৰা নাই। আচলতে বিজ্ঞানে আমাৰ বাহ্যিক জীৱনতহে পৰিবৰ্তন আনিব পাৰে, আন্তৰিক জীৱনত নহয়। বাহ্যিক আজি আমি যিমানেই ডাঙৰ আৰু শক্তিশালী, ভিতৰত যিমানেই সৰু আৰু দুৰ্বল। কাৰণ আজি আমাৰ জীৱন পৰিচালিত হয় 'অৰ্থ' আৰু 'কাম'ৰ বাবে, 'ধৰ্ম্ম' আৰু 'মোক্ষ'ৰ দ্বাৰা নহয়। একালে 'ধৰ্ম্ম' অৰ্থাৎ নৈতিক অনুশাসন, আৰু আনফালে 'মোক্ষ' অৰ্থাৎ পৰম সত্য উপলব্ধিৰ অভিলাষ—এই বেকনীৰ মাজৰ পৰা ওলাই 'অৰ্থ' আৰু 'কামে' উদ্ভূত হৈ জগতৰ মূৰত তাণ্ডৱ নৃত্য কৰিব ধৰিছে। বিজ্ঞানো আজি ৰাজনীতিৰ যুগিতি। গতিকে সি মানৱ-ধৰ্ম্মী হব পৰা নাই—হব নোৱাৰেও।

বৰ্তমান যুগ সম্পূৰ্ণৰূপে আস্থাৰহীন আৰু নিষ্ঠাৰহীন যুগ। কেৱল ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম, পাপ-পুণ্য, সত্য-অসত্য আৰু ঈশ্বৰ বা মোক্ষতেই তাৰ নিষ্ঠা নাই এনে নহয়, বৰঞ্চ নিজৰ প্ৰতি, নিজৰ ভবিষ্যতৰ প্ৰতি, নিজৰ জীৱন আৰু লক্ষ্যৰ প্ৰতিও তাৰ আস্থা নোহোৱা হৈছে।

বিজ্ঞান আৰু বাস্তবিকতাত পশ্চিমীয়া দেশবোৰৰ তুলনাত ভাৰত এতিয়াও বেচ পিছপৰা। কিন্তু বৰ্ত্তমানে আমিও সেই পথত দ্ৰুত গতিত আগ বাঢ়ি যাব খুজিছোঁ—আগ বাঢ়ি যাব ধৰিছোঁ। বেচি নালাগে দহ-বিশ্ বছৰ পিছতে আধুনিকতাৰ সকলো গুণ-দুগুণৰ আমিও উত্তৰাধিকাৰী হম আৰু সেইবোৰ সমস্তা আমাৰ ইয়াতো দেখা দিব। ‘ব’ক এণ্ড ব’ল’ আৰু ‘টপলেচ’ পশ্চিমীয়া সভ্যতা আমাৰো ‘বাহিৰে বং চং আৰু ভিতৰে কোৱা ভাতুৰী’ বিধৰ চহকৰা জীৱনত মোমাইছে। অৰ্থ আৰু কামৰ স্বচ্ছন্দ ক্ৰোড়াৰ বাহিৰেও সেই জীৱনত ভ্ৰষ্টাচাৰ, অনাচাৰ, ব্যভিচাৰ আদি কুকৰ্মবোৰো অবাধে চলিবলৈ লৈছে।

গতিকে ভাৰতৰ বৰ্ত্তমান সমাজ-ব্যৱস্থা বিশ্ব সমাজ-ব্যৱস্থাতকৈ খুব বেচি বেলেগ নহয়। এই পৰ্য্যন্ত বিকণ পাৰ্থক্য আমি দেখিবলৈ পাত্ত তাকো নাইকিয়া কৰিবলৈ আমাৰ বাজনেতা আৰু সমাজনেতা সকল উদ্ভাৱল। অৱশ্যে এই কাৰ্য্যত তেওঁলোকে কিমান দূৰ সফল হব, এতিয়াই কোৱা টান। কিয়নো, এই দেশৰ অধিক সংখ্যক জনতাই গাওঁত বাস কৰে আৰু ভাৰতীয় ঐতিহ্য, সংস্কৃতি, ধৰ্ম্ম, ৰীতি-নীতি আদিৰ পৰা সহজতে তেওঁলোকে আঁতৰি যাব নুখুজে। মাৰ্ক্স আৰু ফ্ৰাইড কম আকৰ্ষণীয় নহয়; কিন্তু কৃষ্ণ আৰু গান্ধী বা শঙ্কৰ আৰু মাধৱক এই দেশৰ খাটি মানুহে একেবাৰে উলাই কৰিব নোৱাৰে। এই দুটা শক্তিৰ মাজত সমন্বয়ৰ চেষ্টা হব পাৰে,—সেইটো হোৱাও উচিত। শৰীৰবাদ আৰু আত্মবাদ সমন্বয়ৰ পৰাহে প্ৰকৃত মানৱতাবাদৰ উৎপত্তি হব পাৰে।

এনে সমাজ-ব্যৱস্থাত বা সামাজিক পৰিস্থিতিত সাহিত্যিকৰ ভূমিকা কেনে হোৱা উচিত, এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াৰ আগতে সাহিত্যৰ স্বৰূপ আৰু তাৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে অলপ আলোচনা কৰিব লাগিব।

এনেয়ে বহুল অৰ্থত সকলো লিপিবদ্ধ জ্ঞানকেই সাহিত্যৰ আখ্যা দিয়া হয়। ইয়াৰ মতে বৈজ্ঞানিক, দাৰ্শনিক, মনস্তাত্ত্বিক, ঐতিহাসিক, ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক আদি বিষয়ৰ জ্ঞান থকা সকলো কিতাপেই

সাহিত্যৰ শ্ৰেণীভুক্ত হব পাৰে। বৰ্ত্তমান যুগৰ প্ৰয়োজন-ধৰ্ম্মী গতিমতি চাই ধাৰণা হয় যে ভবিষ্যতে সাহিত্যৰ এই পৰিভাষাটোহে অধিক গ্ৰহণীয় হব। তথাপি সাধাৰণতে উপন্যাস, গল্প, নাটক, কবিতা আদি সৃষ্টিমূলক ৰচনাকহে ‘সাহিত্য’ বুলি ধৰা হয়। এই সাহিত্যহে আচলতে সমাজ আৰু জীৱনৰ অভিব্যক্তি। ব্যক্তিগত প্ৰতিভা আৰু সামাজিক চেতনাৰ সংযোগত এনে সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয়।

মেথিউ আৰ্নল্ডে কোৱাৰ দৰে সাহিত্যই কেৱল জীৱনৰ সমালোচনাই নকৰে, ই শ্ৰেষ্ঠতৰ জীৱনৰ বাবে প্ৰেৰণাও যোগায়। বৰ্ত্তমান জীৱনৰ ব্যাখ্যাৰ লগতে তাত আমি ভবিষ্যৎ জীৱনৰ কাল্পনিক ছবিও দেখা পাত্ত। গতিকে শ্ৰেষ্ঠ আৰু প্ৰকৃত সাহিত্য কেতিয়াও উদ্দেশ্যবিহীন হব নোৱাৰে। বৰ্ত্তমান সমাজত থকা দুঃখ-দৈন্য, বিষাদ-নিৰাশা, অত্যা-অভিযোগ আদি দূৰ কৰি তাৰ ঠাইত যথাসম্ভৱ সুন্দৰ, সুখময়, শান্তিপূৰ্ণ সমাজ এটা গঠন কৰাই সাহিত্যৰ মূল উদ্দেশ্য। নিপুণ সাহিত্যিকে জীৱনৰ নগ্ন আৰু বাস্তৱ চিত্ৰৰ মাজেদিয়ে সুন্দৰতৰ—শ্ৰেষ্ঠতৰ জীৱনৰ ইঙ্গিত দি সেইফালে আগবাঢ়ি যাবলৈ প্ৰেৰণা যোগায়। আজিৰ সাহিত্য কেতিয়াও ‘স্বাস্থ্যঃ সুখায়’ বা ‘আত্মনেপদী’ হব নোৱাৰে; সি ‘বহুজন হিতায়, বহুজন সুখায়’ আৰু ‘পৰমেশ্বৰপদী’হে হব লাগিব।

গতিকে সাহিত্য জীৱনৰ কেৱল অনুকৃতি বা পুনৰ্নিস্থিতিয়ে নহয়, ই জীৱনৰ ক্ষতিপূৰ্ত্তিও। আমাৰ জীৱন কেনেকুৱা, মাত্ৰ সেইখিনি দেখুৱাই দিয়াই তাৰ উদ্দেশ্য নহয়; আমাৰ জীৱন কেনেকুৱা হোৱা উচিত—তাবো ইঙ্গিত প্ৰকৃত সাহিত্যই দিব লাগিব। সেই কাৰণে দৈনন্দিন জীৱনত বটো ঘটনাৰ বাহিৰেও যি সাহিত্যত আমাৰ ভবিষ্যৎ জীৱনৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা আৰু সংকল্পও প্ৰতিফলিত হয়, সেই সাহিত্যহে আমাৰ জীৱনৰ আচল সাহিত্য। জীৱনৰ তীব্ৰ অনুভূতিৰ লগতে এনে সাহিত্যই আমাক স্বজনৰ আগ্ৰহ, সত্যৰ পোহৰ আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ আনন্দ দিয়ে। এনে ভবিষ্যৎধৰ্ম্মী

সাহিত্যে কালজয়ী—অমৰ সাহিত্য হব পাৰে। এনে সাহিত্যৰ সৃষ্টি সমাজক 'ভাল লগাব'ৰ কাৰণে নহয়; সমাজক 'ভাল কৰিব'ৰ কাৰণেহে হয়। কিন্তু সমাজে সাধাৰণতে 'মঙ্গল' নহয়, 'মজা'হে বিচাৰে—'শ্ৰেয়'-তকৈ 'প্ৰেয়'হে বেচি ভাল পায়।

এই কাৰণে আজিৰ সচৰাচৰ সাহিত্যিকে সমাজক বিলাস আৰু সস্তীয়া আনন্দৰ সামগ্ৰীহে যোগায়। সৰ্বসাধাৰণৰ ভবিষ্যৎ সম্পৰ্কে এওঁ-লোক একেবাবে উদাসীন; কেৱল নিজৰ তাৎকালিক আৰ্থিক লাভ আৰু যশৰ বাবেই লিখিবলৈ লয়। সমাজেও নিজৰ বিকৃত সৌন্দৰ্য্যবোধ আৰু কচিব কাৰণে এনে সাম্প্ৰতিক সস্তীয়া সাহিত্য উপভোগ কৰি ভাল পায়। কিন্তু ইয়াৰ ফল আৰু পৰিণতি ভাল নহয়। সমাজ সুন্দৰৰ ফালে গতি নকৰি কদৰ্য্যতাৰ ফালেহে আগবাঢ়ি যায়।

আমি সমসাময়িক জীৱনক অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰোঁ, সঁচা! কিন্তু ইয়াৰ দুৰ্বলতা আৰু কদৰ্য্যতাখিনিক আনন্দ মনেৰে আঁকোৱালি লোৱা-টোও জানো যুগুত? গতিকে বিজ্ঞান আৰু ধৰ্ম্ম, শৰীৰ আৰু আত্মা, পূব আৰু পশ্চিমৰ সমন্বয়ৰ ভেটিত এটা নতুন ভাৰতীয় সংস্কৃতি আমি গঢ়ি তুলিব লাগিব। পদাৰ্থতকৈ যে মানুহৰ মূল্য বেচি, এই কথা সদায়ে আমি মনত ৰাখিব লাগিব। তেতিয়াহে আমাৰ সাহিত্য, আমাৰ সংস্কৃতি আৰু আমাৰ সকলো কাম-কাজ মানৱ-ধৰ্ম্ম হৈ উঠিব। শৰীৰৰ যে মহত্ব নাই—এনে কথা নহয়; কিন্তু আত্মা অবিহনে সি নিষ্প্ৰাণ—ব্যৰ্থ। আৰ্থিক তেনেকৈয়ে শৰীৰ অবিহনে আত্মাও নিৰাধাৰ, নিবৰ্থক। গতিকে এনে এটা দৃষ্টিহে শ্ৰেষ্ঠ জীৱন-দৰ্শন হব যি শৰীৰ আৰু আত্মাৰ—জড় আৰু চৈতন্যৰ সমানে বিকাশ সাধন কৰি এটা সুস্থ, সুন্দৰ পৃথিৱী গঢ়ি তোলাত সহায় কৰিব পাৰে। এফালে নৈতিক মূল্যবোধৰ দ্বাৰা আমি বিজ্ঞানক নিয়ন্ত্ৰিত কৰিব লাগিব, আনফালে বৈজ্ঞানিক চিন্তাধাৰাৰ দ্বাৰা আমি ধৰ্ম্মৰো সংস্কাৰ সাধন কৰিব লাগিব। তেতিয়াহে আমি এটা পূৰ্ণাঙ্গ সমাজ-ব্যৱস্থা দেখিবলৈ পাম, যত সত্য শিৱ আৰু সুন্দৰৰ সমন্বয় ঘটিব পাৰিব।

নীৰস, কাঁইটীয়া কেৰুটাছে আধুনিক সভ্যতাৰ প্ৰতীক স্বৰূপে আমাৰ ফুলদানীত সোমাবলৈ যত্ন কৰিছে। কিন্তু সেইটো হব দিব নোৱাৰি। অৱশ্যে এতিয়া তাত আমি আমাৰ গোলাপ বা কপৌ ফুলৰ লগতে ধান আৰু ঘেহু'ৰ এটা থোকা ৰাখিবলৈও শিকিব লাগিব। ~~কিটো~~ বা ভাতৰ লগত সংস্কৃতিৰ সংযোগ! এইটোহে প্ৰকৃত যুগধৰ্ম্ম হব।

উল্লিখিত সামাজিক পৰিস্থিতি বা সমাজ-ব্যৱস্থাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত এজন দায়িত্বশীল প্ৰগতিবাদী সাহিত্যিকৰ ভূমিকা কেনে হোৱা উচিত, তাক সহজে অনুমান কৰিব পাৰি।

সাহিত্যিক সকল মানৱ-সমাজৰ সাংস্কৃতিক প্ৰহৰী, অগ্ৰদূত, সচেতক আৰু ভবিষ্যদ্ৰূপ। আধুনিক যুগৰ সকলো দোষ-দুৰ্গুণৰ প্ৰতি সমাজক সন্ধান কৰি দি নতুন জীৱন—নতুন যুগৰ সন্ধান দিয়াই তেওঁলোকৰ কৰ্তব্য।

সাধাৰণতে সাহিত্যৰ সৃষ্টি ৰাষ্ট্ৰীয় ভেটিতেই হয়। কিন্তু ৰাষ্ট্ৰীয় সাহিত্য সদায়ে বিশ্বসাহিত্য ৰূপে পৰিগণিত হব পাৰে। গেটে, টলষ্টয়, দাঁতে, চেসপিয়াৰ, কালিদাস, বাল্মীকি, ৰবীন্দ্ৰনাথ আদি সাহিত্যিক সকলেই ইয়াৰ প্ৰমাণ।

ভাৰতীয় সমাজ-ব্যৱস্থাৰ কিছুমান স্বকীয়া সমস্যাও আছে, যেনে বেকাৰী, গৰিবী, অশিক্ষা, প্ৰাদেশিকতা, ভাষা-বিবাদ, উদ্যোগীকৰণ, জনসংখ্যা বৃদ্ধি, মূল্যবৃদ্ধি, চোৰাং বজাৰ, বিভিন্ন ধৰণৰ ভ্ৰষ্টাচাৰ ইত্যাদি। এই বিলাকৰ প্ৰতিও এই দেশৰ সাহিত্যিক সদায় সজাগ হৈ থাকিব লাগিব।

তলখাপৰ কুকচিপূৰ্ণ কিতাপ-পত্ৰৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰভাৱ কেনেকৈ কৰিব পৰা যায়, সেই বিষয়েও সাহিত্যিক সকলেই চিন্তা আৰু চেষ্টা কৰিব লাগিব। কিয়নো, পবিত্ৰ আৰু শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্যইহে আদৰ্শ সমাজ গঠন কৰিব পাৰে। বায়ু, পানী, আহাৰ, পৰিবেশ আদি শুদ্ধ ৰখাৰ বাবে আমি যিমান ব্যগ্ৰ, তাতোকৈ বেচি ব্যগ্ৰ হব লাগিব আমাৰ সাহিত্যিক দূষিত হোৱাৰ পৰা ৰক্ষা কৰাৰ কাৰণে।

সাহিত্যিক সকলে যদি এই সময়তে সারধান নহয় তেনেহলে তেওঁ-লোকৰ নিজৰ ভবিষ্যতেই নাথাকিব যেন লাগে। টাফ্‌লাৰৰ এই উক্তি একেবাৰে দলিয়াই পেলাব লগীয়া নহয়, যে—“মুদ্রিত শব্দৰ আকৰ্ষণ ত্রিশ বছৰৰ বেচি আক থাকিব নোৱাৰে।” বৰ্তমান বৈজ্ঞানিক যুগৰ প্ৰয়োজনধৰ্ম্মী সংস্কৃতিয়ে কোনো বস্তুৰ মূল্য তাৰ প্ৰয়োজন অনুসাবেহে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰে। টেলিভিজন, ৰেডিঅ’, ছিনেমা, ছবি-আলোচনী আৰু সদৌ শেষত সৰু-সৰু পকেটবুকৰ ক্ৰমবৰ্দ্ধমান জনপ্ৰিয়তাই ইয়াকেই নুসূচায় জানো যে কিতাপ পঢ়িবৰ ধাউতি মানুহৰ লাহে-লাহে কমি আহিছে? কিতাপৰ প্ৰয়োজনো যদি থাকে, তেন্তে বিজ্ঞান আৰু কাৰিকৰী জ্ঞানৰ কিতাপৰে থাকিব। আৰু এইবোৰো যদি কম্পিউটাৰৰ সহায়ত নিৰ্ম্মিত হয়? তেতিয়া সকলো শেষ হব! লিখক হিচাপে মানুহৰ কোনো মূল্যই নাথাকিব।

আপোনালোকে জানে? অতিযান্ত্ৰিক দেশবোৰত এই প্ৰশ্ন আজি প্ৰায়েই তোলা হয়—“সমাজত থকা প্ৰয়োজনহীন লোকৰ কি ব্যৱস্থা কৰা যায়?” এই প্ৰয়োজনহীন লোকৰ শ্ৰেণীত পৰে—অৱসৰপ্ৰাপ্ত বৃদ্ধ, অপঙ্গ, লেখক, কবি, চিত্ৰকাৰ, দাৰ্শনিক আদি। কিয়নো টকা-পইচা, ডলাৰ বা পাউণ্ডেৰে জুখি চালে এওঁবিলাক মূল্যহীন; গতিকে অপ্ৰয়োজনীয়। এতেকে সৃষ্টিধৰ্ম্মী সাহিত্যিকৰ এই পৰিবেশত মূল্য লাহে লাহে পৰি যোৱাটো অসম্ভাৱিক নহয়।

এই জীৱনঘাতী চিন্তাধাৰাৰ বিৰুদ্ধেও আজিৰ সাহিত্যিকে কলম-কপী খুড়গ হাততলৈ নিজক আৰু সমাজক বক্ষা কৰিব লাগিব।

অসমৰ সাহিত্যিক সকলে আগেয়ে উল্লেখ কৰা সমস্যাৰোৰৰ বাহিৰে অসমীয়া ভাষাৰ মৰ্য্যাদা বক্ষা কৰি তাৰ পুষ্টি সাধন কৰাৰ দায়িত্বও বহন কৰিব লাগিব। ভাষাৰ অভিব্যঞ্জনা শক্তি বৃদ্ধি কৰিব পাৰিলেহে বৰ্তমান জীৱনৰ বিভিন্ন দিশ আৰু জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ উপযুক্ত অভিব্যক্তি তাৰ দ্বাৰা সম্ভৱ হব। সাহিত্যৰো একমাত্ৰ বাহন ভাষাহে। গতিকে ইয়াৰ উন্নতিৰ লগত সাহিত্যৰ উন্নতিও জড়িত আছে।

বন্ধু সকল! বৰ্তমান সমাজ-ব্যৱস্থাত সাহিত্যিকৰ ভূমিকা কেনে হোৱা উচিত—এই বিষয়ে বিষদ আলোচনা আজিৰ এই আলোচনা চক্ৰত অংশগ্ৰহণকাৰী স্বধী সকলেহে কৰিব। মই মাত্ৰ বিষয়টোৰ লগত আপোনালোকক পৰিচিত কৰি দিবৰ চেষ্টা কৰিলোঁ। কোনো মতবাদৰ পক্ষে বা বিপক্ষে মোৰ নিজৰ কোনো পূৰ্বাংগ নাই। কিন্তু এইটো মোৰ দৃঢ় বিশ্বাস যে সাহিত্য, সংস্কৃতি, ধৰ্ম্ম বা জীৱন সম্বন্ধে আজিলৈকে যিমানবোৰ মতবাদৰ উদ্ভাৱন হৈছে, সিবোৰৰ এটাও পৰিপূৰ্ণ নহয়। সকলোৰে পৰা ‘শ্ৰেষ্ঠ’ থিনিলৈ সময়স্বৰ দ্বাৰাহে প্ৰকৃততে উপাদেয়, কল্যাণকামী, প্ৰগতিশীল জীৱনদৃষ্টি পাব পাৰি। প্ৰগতিশীল সাহিত্য বা প্ৰগতিশীল দৃষ্টি কেতিয়াও আমঠ আৰু গোড়া হব নোৱাৰে। যুগধৰ্ম্ম অনুযায় পৰি-বৰ্ত্তনৰ কাৰণে সদায় সাজু থকাটোৱেই প্ৰগতিশীলতাৰ লক্ষণ। মুকলি মনেৰে নতুন দৃষ্টি, নতুন চিন্তা, নতুন ভাবধাৰা আৰু নতুন সত্যক যি গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে, সি কেতিয়াও প্ৰগতিশীল নহয়। এই পৰিবৰ্ত্তন আৰু সময়স্বৰ সাধনৰ দায়িত্ব আজিৰ সাহিত্যিকেই গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।

এনে নীৰস সাহিত্যিক বিষয় সম্পৰ্কে এনে নীৰস কথাবোৰ অতি ধৈৰ্য্য সহকাৰে ইমান পৰে আপোনালোকে শুনা বাবে মই কৃতজ্ঞ। লগতে অসম সাহিত্য সভাৰ এই বাৰ্ষিক অধিবেশনৰ এনেহেন মহত্বপূৰ্ণ শাখা সভা এটাৰ মোক সভাপতিত্ব কৰিবলৈ দিয়াৰ বাবে মই অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সকলো সদস্যৰ প্ৰতি পুনৰ আন্তৰিক শলাগ আগ বঢ়াইছোঁ।

সদৌ শেষত মোৰ এই অভিভাষণত বৈ যোৱা ভাষা আৰু ভাবৰ সম্ভাৱ্য সকলো ভুল-ত্ৰুটিৰ বাবে মই আপোনালোকৰ পৰা ক্ষমা খুজিছোঁ।

জয় ভাৰত !

জয় অসম !!

জয় চিৰচেনেহী মোৰ ভাষা জননী !!!

শ্ৰীছগনলাল জৈন